

## İKİNCİ KEREVİZDERE MUHAREBESİ

**Ahmet DİRİKER**

12 -13 Temmuz 1915 tarihinde gerçekleşen bu muharebe Fransız kaynaklarında Beşinci Kerevizdere Muharebesi, İngiliz kaynaklarında Kanlıdere Harekâtı ya da Alçıtepe Harekâtı, yerli kaynaklarda ise İkinci Kerevizdere Muharebesi olarak adlandırılır.

Birinci Kerevizdere Muharebesi sonrasında başlayan ve sekiz gün süren Zığındere Muharebeleri'nde Müttefikler sol kanatlarını kısıtlı miktar ilerleterek yerel başarı kazanmıştı. O tarihe kadar gerçekleşen muharebeler içinde en kanlısı olan Zığındere Muharebeleri her iki taraf için de oldukça yıpratıcı olmuştu. Müttefikler, bu defa sağ kanatlarını da ileri sürerek güney cephelerini aynı hizaya getirmeyi ve hedeflerindeki Alçıtepe'ye biraz daha yaklaşmayı amaçlamıştı. Aslında Fransız Doğu Seferi Kolordusu Komutanı General Gouraud, yaralanıp Gelibolu'dan ayrılmadan önce İngiliz 8'inci Kolordu Komutanı General Weston'la yaptıkları planda ortak bir harekâta Fransız topçusunun yarı kuvveti ile İngilizlere destek olmayı, kendi kuvvetiyle de Kerevizdere'deki Türk mevzilerine taarruz etmeyi kabul etmişti. Nitekim yerine atanan General Bailloud da plana sadık kalacağını belirtmişti. Müttefikler nezdinde, Zığındere Muharebeleri'nden sonra Türk tarafının moral durumunun kırılga olduğu sanılıyordu. İlâveten, alınan bir

istihbarat raporunda Türk kuvvetlerinin cephane durumunun kritik olduğu bildirilmişti. Tüm bu bilgiler Müttefiklerin başarı ümitlerini artırıyordu. Ancak Zığındere Muharebeleri'nde yorgun düşen kuvvetleri ve Fransız topçusunun istenilen tarihe hazır olamaması nedeniyle bu plan hemen uygulamaya koyulamadı. Bu durum, Türk Güney Grubu kuvvetlerine kısmen de olsa çekidüzen verilme fırsatı sağladı.

İlk olarak komuta kademesinde değişiklik yapan Başkomutanlık Vekâleti, bölgede ağır kayıplara uğrayan tümenleri değiştirme kararı aldı. 5'inci Ordunun kuzey yanını korumakla görevli 2'nci Ordunun, Bulgar tehdidinin ortadan kalkmasıyla Seddülbahir bölgesine gönderilmesine ve Vehip Paşa'nın Güney Grup Komutanlığına atanmasına karar verdi. Türk Güney Grubu Komutanlığı, Seddülbahir cephesinin sağ kanadının sorumluluğunu (1'inci Bölge) Trommer Paşa komutasındaki 14'üncü Kolorduya, sol kanadının sorumluluğunu (2'nci Bölge) ise Fevzi Paşa (Mareşal Çakmak) komutasındaki 5'inci Kolorduya verdi. Ara hattı Küçük Kirte Deresi'ydi. Öte yandan kolordulara bağlı tümenlerin Yarımada'ya intikali zaman aldığından Güney Grubu, cephedeki mevcut kuvvetlerle savunma düzeni almak durumundaydı. Buna göre hâlâ mevzide bulunan 11'inci ve 1'inci Tümenler 14'üncü Kolordu emrine bağlandı. Güney Grubunun sol kanadında bulunan 4'üncü ve 7'nci Tümenler ise 5'inci Kolordu emrinde olacaktı. Ancak bu iki tümen, 5'inci Kolordu Karargâhı bölgeye intikal edene kadar geçici olarak doğrudan Güney Grubu Komutanlığı'nın emrinde olacaktı.

Müttefiklerin hedefindeki mevziler 7'nci ve 4'üncü Türk Tümenleri tarafından savunulmaktaydı. Albay Halil Bey komutasındaki 7'nci Tümen Kirte Deresi ile Kanlıdere arasındaki mevzilerde 21'inci ve 19'uncu Alayları birinci hatta, 20'nci Alayı ise ihtiyatta olmak üzere tertiplenmişti. Kurmay Albay Celal Bey komutasındaki 4'üncü Tümen ise Kanlıdere'den Çanakkale Boğazı'na kadar olan kısımda; 10'uncu Alay solda, 11'inci Alay sağda ve 12'nci Alay ihtiyatta olmak üzere Kerevizdere bölgesinde konuşlanmıştı.

Yapılan planlamaya göre taarruz cephesi Kanlıdere'nin kuzeybatı sırtlarından başlayarak Kerevizdere'nin denizle bulunduğu Yassitepe'nin (Rognon) güney yamaçlarına kadar olan 1.600 metrelik bir hattı kapsamaktaydı. Bunun 950 metrelik kısmında İngilizler 52'nci Tümenlerini, geri kalan 650 metrelik kısımda ise Fransızlar sağda 1'inci, solda 2'nci Tümenlerini konuşlandırmıştı. Fransız taarruz bölgesindeki arazi, Kerevizdere'ye doğru inen hafif eğimli yamaçlardı. Buna karşın İngiliz taarruz bölgesi ise Alçıtepe'ye doğru yükselmekteydi. Fransız topçusu yarı kuvvetini İngiliz taarruzunu desteklemeye ayırmıştı. Müttefik planına göre İngilizler sabah ve öğleden sonra olmak üzere 9 saat arayla iki ayrı taarruz yapacaktı. İlk iki hücum dalgası en uzak savunma hattı olan ihtiyat hattını hedeflemişti. Üçüncü dalga, orta hat olan himaye hattına, dördüncü dalga ise birinci savunma hattına yerleşecekti. Sabahki taarruzun başarılı olması durumunda öğleden sonraki taarruzdan vazgeçilecekti. Ancak eğer beklenenin ötesinde başarı kazanılır ve Türklerde bozgun belirtileri başlarsa öğleden sonraki taarruz grubu hücumla kalkacaktı.

İngiliz 52'nci Tümen Komutanı General Egerton 155'inci Tugayı sağda, 157'nci Tugayı solda 156'nci Tugayı ihtiyatta bırakmıştı. Fransız 1'inci Tümen Komutanı General Masnou, tümeninin sağ kanadına 1'inci Afrika Alayını, sol kanadına ise 175'inci Alayı yerleştirmişti. General Simonin komutasındaki 2'nci Tümenin tertibi ise önde 2'nci Afrika Alayı, destek olarak 176'nci Alay, ihtiyatta ise 7'inci Sömürge Alayıydı.

12 Temmuz sabaha karşı hava sakin ve rüzgârsızdı. Müttefik Kuvvetler saat 04.30'dan itibaren Güney Grubu sol kanadını karadan, denizden ve uçaklardan bombardımana başladı. Üç saat süren yoğun bombardıman 4'üncü ve 7'nci Türk Alaylarının bulunduğu siperleri dövmüş, birinci hat ve ihtiyat siperlerini tahrip etmiş, irtibat hendeklerini kullanılmaz hâle getirmişti. Siperlerdeki zayıyat çok fazlaydı. Üç saatlik süre içerisinde Müttefikler değişik tür ve çapta yaklaşık 60.000 adet top mermisi kullanmıştı. 7'nci Tümenin sağında bulunan 11'inci Tümen de kısmen bombardıman altındaydı. İlk taarruz Türk savunmasını yanıltmak amacıyla 11'inci Tümene bağlı 126'nci Alayın sağ kanat siperlerine gösteri taarruzu niteliğinde yapılmıştı. Taarruzu yapan Royal Dublin Taburundan bir müfreze, bir kısım siperi ele geçirmiş ama kısa sürede Türk karşı taarruzu ile geri atılmıştı. Öte yandan İngiliz Prince George gemisi Alçıtepe'yi, Fransız Patrie gemisi ise Anadolu bataryalarını ateş altına aldı. Buna karşın Türk topçularının atışları da devam ediyordu. Nitekim saat 07.30'da Türk

topçusunun Fransız 1'inci Tümen karargâhını vurması sonucu burada bulunan subaylardan kurmay başkanı Binbaşı Romieux ölmüş, General Masnou ve Albay Bulleux yaralanmıştı (General Masnou başından ağır yaralı olarak Bretagne gemisine nakledilmiş, beş gün sonra hayatını kaybetmiştir). General Masnou'nun yerine Albay Vimont'un komutasını devraldığı 1'inci Tümen, saat 07.35'te taarruza başladı. Fransız 175'inci Alaydan iki bölüğe yakın bir kuvvet Kansızdere ve Fuadbey Deresi arasında kalan siperleri ele geçirdi (Şüheda Tepe). 1'inci Afrika Alayı ise Yassitepe üzerindeki siperlere girmesine rağmen şiddetli ateş altında kaldı. Bu defa 10'uncu Türk Alayı, karşı taarruza kalkarak Fransızların asıl hedefleri olan bir sonraki siper hattına ilerlemesine engel oldu.

Fransızların sol kanatlarından hücumla kalkan 2'nci Afrika Alayından bir taburluk kuvvetin hedefinde olan siperler Fuadbey Deresi'nden başlayarak Kemalbey Tepesi'nin kuzey sırtlarına kadar olan bölümdü. Fransızlar, ağır zayıyat vermelerine karşın 11'inci Türk Alayının savunduğu bir kısım siperi ele geçirdi. Ardından 11'inci Alayın ihtiyattaki taburuyla yaptığı karşı taarruz Fransız ilerleyişini durdurdu.

Öte yandan, yapılan plana uygun olarak Müttefiklerin sol kanadında İngiliz kuvvetleri de saat 07.30'da Yüzbaşı Şevki Sırtı ile Yüzbaşı Süreyya Sırtı arasındaki Türk siperlerine taarruza kalktı. Sağda 155'inci Tugaydan iki İskoç taburu karşılarındaki 4'üncü

ve 7'nci Alay siperlerine hücumla başladı. Taarruz öncesi Fransız bombardımanının Türk siperlerini tahrip etmiş olması nedeniyle İskoç taburları Türk siperlerine kadar fazla zayıyat vermeden ulaşabildi. Sağ taraftaki tabur (4'üncü Royal Scots) siperlere girdiğinde tamamlanmamış mevzilerdeki Türk askerleriyle şiddetli mücadele başladı. Sağ taraflarından Türk makinalı tüfek ateşi nedeniyle ağır zayıyat vermeye başladılar. Bu koşullara rağmen İskoç taburundan bir kısım kuvvet zorlukla hedeflerindeki bir sonraki siper hattına girebildi (E11 siperleri). Ancak bu siperlerin sığ hendeklerden ibaret olması yeterli korunmayı sağlamadığından bir saat içinde bir kişi dışında subaylarının tümünü ve askerlerinin yarısını kaybetti. İngilizler için tek olumlu gelişme, girdikleri himaye siperlerinde sağ taraflarındaki Fransız taarruz kuvvetleriyle temas sağlamış olmalarıydı.

Eş zamanlı olarak sol kanattan hücumla kalkan diğer İskoç taburu (4'üncü Kings Own Scottish Borderers) daha da ağır zayıyat verdi. Tabur, ilk iki siper hattını ele geçirdikten sonra yanlarındaki diğer kıtalarla birlikte hareketi gözetmeden yalnız olarak ilerlemiş ve Türk himaye mevzilerine yaklaşıp burada 450 metrelik bir siper parçasını ele geçirmişti. Ne var ki cephenin ilerisinde sağ ve sol yanlarının açık olması dolayısıyla korumasız kalmış ve özellikle sağ kanatlarından Türk makinalı tüfek ateşi altında ağır kayıp vermeleri üzerine geldikleri siperlere geri dönmüşlerdi. Bu tabur, başlangıçta başarılı olan ancak devamı gelmeyen

bu girişimde tabur komutanı ve yaveri dahil olmak üzere mevcudunun %60'ını kaybetmişti.

Güney Grup Komutanı Vehip Paşa, Müttefik taarruzunun sıklet merkezinin özellikle 4'üncü Tümen cephesine yöneldiği kararına vardığından 6'ncı Tümenin Domuzdere'ye intikal ederek cepheye yanaşması emrini verdi. Öte yandan 5'inci Kolordu Komutanı Fevzi Paşa (Mareşal Çakmak) ve karargâhı bölgeye ulaştı. Vehip Paşa Güney Grubunun sol kanadını (4'üncü, 6'ncı ve 7'nci Tümenler) Fevzi Paşa'nın emrine verdi.

Müttefik tarafında muharebeler sırasında yaşanan karışıklığın baş nedenlerinden biri, istihbarat güvenliği kaygısıyla taarruz öncesi Türk siperlerini gösteren tüm krokilerin imha edilmesi idi. Taarruz sırasında harita ve krokilerden yoksun olunması ele geçirilen siperlerin ya da bulunulan konumun doğru olarak saptanmasını zorlaştırmaktaydı. Nitekim harekâtın sonucuna dair cepheden Kolordu karargâhına çelişkili haberler geliyor, doğru bilgi alabilmek için ileriye gönderilen subaylar ise geri dönmüyordu. İngiliz 8'inci Kolordu Komutanı General Weston bu koşullarda öğleden sonrakı taarruzu başlatma konusunda kararsızdı. Ancak tümen ve tugay komutanlarının hâlihazırda ileri çıkmış kıtaları desteklemek ve tutulan siperleri koruyabilmek için söz konusu harekâtın devam ettirilmesi yönünde görüş bildirmeleri üzerine, General Weston taarruzun yapılmasına karar verdi. 15.50'de başlayan şiddetli Fransız topçu atışlarından sonra saat 16.00'da

hücuma kalkan 157'nci Tugayın 7'nci Highland Taburu, fazla kayıp vermeden Türk cephe ve himaye hatlarını ele geçirdi. Ardından üçüncü hat siperlerine (Asımefendi Sırtı'nın güney etekleri) ilerleyen iki hücum dalgası, siperlere ulaştığında siper olarak bilinen bu yapıların, derinliği yarım metreyi geçmeyen sığ hendeklerden ibaret olduğunu gördü (E12 siperleri). Gerilerindeki siper hattının (E11 siperleri) onarılıp güçlendirilmesine imkân sağlayabilmek için burada kalmaya gayret edildiyse de zayıflarının artması üzerine geri çekilmek zorunda kalındı. Kanlıdere'nin batısında ise Türk birlikleri büyük dirençle savunmaya devam ediyordu. İngiliz kuvvetleri siperleri ele geçirene kadar önemli zayıyata uğradı. Siperlere ilk girmeyi başaran birlik, Türk karşı taarruzu ile geri atıldıysa da gelen takviye kuvvetle siperler tekrar İngilizlerin eline geçti.

Müttefiklerin sağ kanadındaki Fransız kuvvetleri de bir saatlik topçu hazırlık atışını takiben 19.30'da başlatılan ve üç dalga hâlinde yapılan taarruzla Yassitepe üzerinde sabah almayı başaramadıkları ikinci sıra siperleri ele geçirdi. Fransızların daha da ilerlemesini 100 metre gerideki istinat hendeklerinde tutunmuş olan 4'üncü Tümen birlikleri önledi.

Günün sonunda Müttefikler cephelerini, derinliğine 170 ile 360 metre arası ilerletmişti. Ancak İngiliz kuvvetleri için girdikleri siperlerde durum karışık: Taarruz kuvvetleri ağır zayıat vermiş, sağlam kalan askerlerde ise bitkinlik ve susuzluk had safhaya

ulaşmıştı. Ele geçirilen siperlerde tutunabilmeleri için bu siperlerin bir an önce tahkim edilmesi gerekiyordu. Subaylar bunun için uğraşırken Türk taarruzlarıyla bazı küçük siper parçaları tekrar elden çıkmıştı. Fransız taarruzunda ise sağda 1'inci Fransız Tümeni Yassitepe'deki hedef siperleri almış ancak sol kanattaki 2'nci Fransız Tümeni, ele geçirebildiği az bir siper parçasıyla hedeflerinin oldukça gerisinde kalmıştı.

12 Temmuz'u 13 Temmuz'a bağlayan gece hava sakindi. Kerevizdere'de Fransız 175'inci Alay mevzilerine doğru yapılan Türk karşı taarruzu başarılı olmadı. Öte yandan, İngilizlerin gündüz işgal ettikleri siperler sabaha kadar savunmaya uygun duruma getirilememiş, üstüne bir de hedeflerindeki bazı siperler de Türklerin elinde kalmıştı. Muhtemel bir Türk karşı taarruzundan erken davranıp bir an önce bu siperlerin ele geçirilmesi gerekliydi. Mevcut durumu değerlendiren İngiliz ve Fransız kolordu komutanları, yeni bir taarruz için anlaşmış ve General Ian Hamilton da birliklerin kendilerine çekidüzen vermeleri koşuluyla bu harekâta onay vermişti.

Yapılan planlama gereği taarruz 16.30'da başlayacaktı. İngilizlerin Deniz Tümeninden üç tabur, geriden yani muharebe öncesi cephe hattından harekete geçecekti. Ulaşım hendekleri ölü ve yaralılarla dolu olduğundan açıktan ilerleyeceklerdi.

Taarruzdan önce şiddetli topçu ateşi yapıldı ve ardından Fransız

ve İngilizler 4'üncü Tümen cephe hattına ve 7'nci Tümenin sağ kanadına taarruza başladı. İngiliz kuvvetleri siperlerden çıktıkları anda Türk mevzilerinden açılan şiddetli ateşe maruz kaldı. Öyle ki sağ kanattaki Deniz Taburunun ilerlemesi mümkün olmadı. Ortada bulunan tabur, büyük zayıata karşın ilerleyerek hedeflerinde olan siperlere girmeyi başardı. Ancak tamamlanmamış ve her taraftan ateşe açık olan bu siperlerde uzun süre tutunmaları mümkün olamadığından geri çekilmek zorunda kalındı. Sol taraftaki Deniz Taburu, nihai hedefleri olan siperlere ulaştıklarında buranın hâlihazırda İngiliz 52'nci Tümen tarafından tutulmuş olduğunu gördü. Sonuçta verdikleri önemli zayıata karşın taarruzlarından bir yarar elde edilemedi.

Müttefik taarruzunun o günkü asıl hedefinin 4'üncü Türk Tümeninin cephe hattı olduğu anlaşılmamasından sonra Tümen Komutanı Kurmay Albay Celal Bey ikinci hattaki ihtiyatlardan takviye istemişti. Bu bölüklerin cepheye ilerlemeye başladığı sırada, ikinci hatta bulunan diğer altı bölük emir almaksızın hücumla kalkmış, önlerindeki zorlu Kerevizdere Vadisi'ni aşmış muharebeye dahil olmuştu. Şiddetli direniş karşısında Fransız 175'nci Alay Kansızdere'nin hemen kuzeyinde kalan Türk blok havzına yaptığı hücum ve 6'ncı Sömürge Alayının Yasıtepe'de son siper hattına yaptığı taarruz boşa çıkarılınca sadece ufak bir siper parçası Fransızların elinde kaldı. Kerevizdere munsabındaki Türk siperleri 4'üncü Sömürge Alayının eline geçti ancak

Fransızlar burada ağır zayıat verdi. 4'üncü Tümenin bu siperleri geri almak için yaptığı gece taarruzundan sonuç alınmadı.

İki gün süren muharebeler sonucunda Müttefikler; Kemalbey Tepesi sırtlarında Kerevizdere'ye hâkim bir hattı tutmalarına ve Kerevizdere Vadisi'ne doğru bir miktar ilerleme sağlamalarına karşın, Türk savunması Kerevizdere'nin batı yakasındaki son siper hattında tutunmayı başarmıştı. Muharebeler her iki taraf için oldukça yüksek zayıata neden olmuş ve nitekim İngilizlerin zayıatı toplam 3.100 kişiyi bulmuştu. Fransız Doğu Seferi Kolordusu kayıtlarına göre Fransızların net zayıatı 46'sı subay olmak üzere toplam 1.823 kişiydi. Türk zayıatı ise kayıtlara 9.462 olarak geçmişti. Öte yandan bazı saygın kaynaklarda da vurgulandığı üzere, Türk zayıat miktarının yarısına yakın kısmının kayıp asker olması, diğer muharebelerle karşılaştırıldığında çok anlamlı gözükmemektedir. Bu nedenle kayıp asker miktarı konusunda yeni araştırmalara ve değerlendirmelere gereksinim vardır.

#### Kaynakça

- *Fransız Askeri Arşivi (SHD)*. Paris-Vincennes: Kara Kuvvetleri Arşiv Fonu (Service Historique de la Défense, Paris-Vincennes, Fonds: Archives de l'armée de Terre.)
- *SHD*; GR-20N75-4.
- *SHD*; GR-26N75-11.
- *SHD*; GR-26N75-14.
- Akarcalı, Ahmet Atilla Can ve Baturhan Kaya. "Türk ve Fransız Belgeleri Işığında Kerevizdere Muharebeleri". 105. Yılında Çanakkale Muharebelerine Bir Bakış. Çanakkale: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan

Başkanlığı, 2020.

- Aldoğan, Şahin ve Melike Özçelik Bayrak. *Çanakkale Muharebeleri Anlatım ve Değerlendirme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.
- Erickson, J.Edward. *Gelibolu Osmanlı Harekâtı*. Çev. O. Düz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Ministère De La Guerre. *Les Armées Françaises Dans La Grande Guerre*. Tome VIII, 1er Volume, Annexes 1er Volume, Paris: Imprimerie Nationale, 1924.
- Oglander, Aspinall. *Gelibolu Askeri Harekâtı*. Çev. M. Hulusi, C.II, İstanbul: Askeri Matbaa, 1940.
- Roux, Charles. *L'expédition Des Dardanelles Au Jour Le Jour*. Paris: Armand Colin, 1920.
- Tekşüt, İbrahim ve Necati Ökse. *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi Harekâtı*. C.V, K.III, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Yayınları, 1980.
- Vassal, J.M.J. *Uncensored Letters from the Dardanelles*. London: William Heinemann, 1916.

#### Atıf

Diriker, Ahmet. "İkinci Kerevizdere Muharebesi", Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2025.

Ahmet Diriker, "İkinci Kerevizdere Muharebesi", Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2025.